Punainen Risti
Röda Korset

LAUSUNTO

Eduskunnan talousvaliokunnalle 10.1.2023

Suomen Punaisen Ristin lausunto luonnoksesta valtioneuvoston huoltovarmuusselonteoksi (VNS 8/2022)

Suomen Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta lausua huoltovarmuusselonteosta.

Suomen Punainen Risti on viranomaisia tukeva julkisoikeudellinen yhdistys, jonka oikeudellisesta erityisasemasta on Suomessa säädetty lailla (238/2000) sekä sen nojalla annetulla tasavallan presidentin asetuksella (SPR-asetus 827/2017). Suomen Punaisen Ristin tehtävänä on tukea ja avustaa maan viranomaisia niin rauhan kuin sodan ja aseellisten selkkausten aikana ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Suomessa Punainen Risti muun muassa ylläpitää ensiapu- ja muita valmiusryhmiä joka puolella maata, ja kohtaa avun tarpeessa olevia väestöryhmiä. Suomen Punaisella Ristillä on keskusvarasto Tampereen Kalkussa, jonne hankitaan avustustoimintaa varten suurissa erissä tavaraa, joka on käytettävissä niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin. Järjestö on tehnyt sopimuksen Huoltovarmuuskeskuksen kanssa kotimaan avustustarvikkeiden varastoinnista.

Punaisen Ristin kansainvälisellä liikkeellä on tehokas järjestelmä materiaali- ja henkilöavun välittämiseen. Kansallisten yhdistysten välillä on myös tiivistä kahdenvälistä yhteistyötä, esimerkiksi Pohjoismaiden kesken. Suomen Punainen Risti korostaa, että Punaisen Ristin kansainvälisellä liikkeellä on merkittäviä ja huomioonotettavia kykyjä kansalaisten auttamiseen liittyvän materiaali- ja henkilöavun sekä niihin liittyvän logistiikan osalta.

Oman varautumis- ja valmiustoimintansa lisäksi Suomen Punainen Risti koordinoi Vapaaehtoista pelastuspalvelua (Vapepa), jonka tehtävänä on tukea viranomaisia erityisesti sellaisissa tehtävissä, jotka vaativat paljon pelastushenkilöstöä. Näissä tilanteissa Vapepa toimii pyydettäessä, täydentäen ja tukien mm. poliisi-, pelastus- sekä sosiaali- ja terveysviranomaisia. Suomen Punainen Risti toimii Vapepan yhdysjärjestönä ja koordinoi toimintaa yleisen vapaaehtoisen pelastustoiminnan osalta.

Suomen Punaisen Ristin Veripalvelu on järjestön keskushallinnon laitos, mutta järjestön muusta toiminnasta taloudellisesti ja toiminnallisesti erillinen yksikkö. SPR-asetuksen 58§ mukaan Veripalvelun tehtävänä on vastata veripalvelutoiminnasta Suomessa normaali- ja poikkeusoloissa. Veripalvelu on tällä hetkellä ainoa Suomessa Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksen (Fimea) toimiluvalla veripalvelutoimintaa harjoittava veripalvelulaitos.

Kolmannen sektorin rooli

Johdannossa on yleisellä tasolla todettu huoltovarmuustyö perustuvan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyöhön. Tiivis julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyö on myös todettu osaksi niitä kansallisia vahvuuksia, jotka auttavat ylläpitämään kansallista

huoltovarmuutta. Selonteon varsinainen sisältöosuus kuitenkin käytännössä sivuuttaa kolmannen sektorin roolin huoltovarmuuden ylläpitämisessä, vaikka sen toimijoilla on hyvinkin kriittinen rooli erityisesti pelastustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen palveluiden ylläpitämisessä myös poikkeusoloissa. **Selonteon sisällössä ja käynnissä olevassa kansallisen varautumisen kehittämisessä järjestöjen rooli on jäänyt selkeästi viranomaistoiminnan ja yritysten varjoon. Selonteossa kuvatuissa huoltovarmuusorganisaation sektoreissa ja pooleissa kolmas sektori on KOVA-toimikuntaa lukuun ottamatta varsin rajatusti edustettuna, vaikka sen keskeisten toimijoiden edustus olisi perusteltua etenkin suoraan kansalaisille annettavien kriittisten palveluiden sekä viestinnän sektoreilla.** Huoltovarmuuskeskuksen strategiassa vuosille 2021-2023 keskeisten kansalaisjärjestöjen todetaan olevan, ei vain keskeisiä, vaan strategisia sidosryhmiä. Strategiassa todetaan mm., että ”kansalaisjärjestöjen puolella erityisesti Suomen Punainen Risti (SPR), Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK) ja Marttaliitto ovat keskeisiä yhteistyötahoja, esim. kansalaisresilienssin ja kotitalouksien varautumisen kehittämisessä.”

Lisäksi esimerkiksi Suomen Punaisen Ristin Kalkun logistiikkakeskuksessa on myös kotimaassa käyttöönotettavissa suuronnettomuusyksiköitä, terveysasemia sekä kenttäsairaala. Teemme sopimuksellista yhteistyötä Huoltovarmuuskeskuksen kanssa. Kyse ei ole vain mainninnasta selonteossa vaan siitä, että keskeiset toimijat tunnistetaan myös käytännön valmiussuunnitelmia laadittaessa ja niiden täytäntöönpanoa harjoitellessa.

Kansalaisvarautuminen

Luvussa 4 on hyvin kuvattu, miten huoltovarmuutta ovat myös kansalaisten valmiudet omatoimisuuteen ja omavaraisuuteen sekä toimintakykyyn häiriötilanteissa. Luvussa on tarkemmin käsitelty kansalaisten materiaalista omavaraisuutta erityisesti 72 tuntia-suosituksen kautta. Kansalaisjärjestöjen rooli on lisäksi todettu yleisellä tasolla.

Selonteossa ei kuitenkaan tarkemmin kuvata niitä keinoja, joilla kansalaisten omaa varautumista ja toimintakyvyn ylläpitoa, turvallisuustaitojen oppimista ja kriisinsietokyvyn vahvistamista voidaan tukea muutoin kuin opetussuunnitelmien kautta. **Arjessa yksilön omalla turvallisuuden tunteella sekä osallisuuden ja oman elämänhallinnan kokemuksella on suuri merkitys sille, mitä yksilö ja yhteisö kestää.** Turvallisuuden tunne on osin subjektiivista, mutta sen vahvistumiseen voidaan vaikuttaa monin eri tavoin. Turvallisuuden tunnetta voi pyrkiä lisäämään konkreettisella toiminnalla. Ukrainan kriisin yhteydessä tämä on monella kanavoitunut spontaaniin auttamiseen joko kotimaassa tai Ukrainassa ja sen lähialueilla. Kriisin pitkittyessä arjessa tapahtuvaa toimintaa suuntautuu myös muuhun, mm. maanpuolustuskoulutukseen ja -tahtoon.

Maanpuolustustahdon ja -taitojen rinnalla on tärkeää lisätä ja vahvistaa ihmisten omia valmiuksia omaehtoiseen turvallisuuden ylläpitämiseen. Tähän kuuluvat siviilivalmiudet kuten ensiaputaidot sekä toiminta hätätilanteissa.

Monien järjestöjen, mukaan lukien Suomen Punaisen Ristin, tavoitteena on edistää ihmisten taitoja, tietoja ja osaamista arjessa ja eteen tulevissa tilanteissa. Koulutuksissa hankitaan arjen turvallisuustaitoja, kuten kotivara-, ensiapu- ja alkusammutustaitoja, joista on laajasti hyötyä koko yhteisössä.

Luvussa on lisäksi huomioitu, että väestön tiedon tarpeisiin vastaamisella on suuri merkitys kriisinkestävyyden vahvistamisessa, ja että viestintää suunniteltaessa on huomioitava kaikkien ikä- ja väestöryhmien saavutettavuus sekä monikielisyys. **Suomen Punainen Risti yhtyy näkemykseen ja korostaa, että erityistä huomioita tulee kiinnittää juuri viestinnän monikielisyyteen.** Monikanavaisessa viestintäympäristössä tietoa on saatavissa monesta eri lähteestä, mikä mahdollistaa myös hybridivaikuttamisen. Mikäli henkilö ei ymmärrä viranomaisviestintää tai luota siihen, on hän herkempi myös ulkopuoliselle vaikuttamiselle. Siksi on tärkeää vahvistaa myös muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien mahdollisuuksia saada luotettavista lähteistä tietoa varautumisesta ja ylipäätään toimintaympäristöstä tai siihen liittyvistä uhkista. Kyse on paitsi muunkielisen materiaalin saatavuudesta, myös sen varmistamisesta, että tietoa jaetaan kohderyhmien käyttämissä kanavissa ja heidän luottamiensa tahojen toimesta. Monikielisestä viestinnästä on hyviä kokemuksia Covid-19 pandemian ajalta, jossa toimintaa on kehitetty viranomaisten ja kolmannen sektorin yhteistyönä.

Huoltovarmuuden toimintamalli

Sosiaali- ja terveydenhuolto

Selonteossa todetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollolle kuuluvat myös väestön toimeentulon viimesijainen turvaaminen sekä väestön perushuolto ja tilapäinen majoittaminen. Tämä edellyttää poikkeusolojen osalta erityisiä järjestelmiä, yhteistyötä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa sekä materiaalista varautumista ja sopimuksia palveluntuottajien, kuten päivittäistavarahuollon ja majoitusliikkeiden kanssa. Suomen Punainen Risti korostaa järjestöjen merkitystä erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon varautumiseen liittyen, mitä ei selonteossa huomioida. Esimerkiksi Suomen Punainen Risti tekee tiivistä ja säännöllistä yhteistyötä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa, perustuen niiden väliseen yhteistyöpöytäkirjaan.

Lisäksi huomioimme, että Suomen Punaisen Ristin Veripalvelu on Suomen ainoa veripalvelulaitoksen toimiluvan haltija, joten Veripalvelun asema ja tehtävä kansallisessa terveydenhuollon huoltovarmuudessa on keskeinen. **Selonteossa ei kuitenkaan erikseen käsitellä verivalmistehuoltoa.**

Vuosittain noin 40000 potilasta tarvitsee normaalioloissa verensiirron vakavan sairaustilan hoitamiseksi. Sairaalat ja muut terveydenhuollon toimiyksiköt saavat siirrettävän veren ainoastaan Veripalvelusta eli se on sananmukaisesti elintärkeä toiminta. Lisäksi Veripalvelu huolehtii kansallisesti keskitetyistä osaamiseensa liittyvistä laboratoriopalveluista elinsiirtojen kudossopivuudessa, ylläpitää Kantasolurekisteriä luuydinsiirtoja varten, toimii yhden erikoislääkevalmisteen lääketukkukauppana sekä palvelee suomalaista terveydenhuoltoa 24/7 veren sopivuustutkimusten erikoislaboratoriona sekä äitiyshuollon veriryhmäseulontatutkimuksissa.

Veripalvelutoiminta on mukana käynnissä olevassa Euroopan Unionin terveydenhuollon poikkeusolovalmiuden kehittämisessä. Euroopan Neuvosto on hiljattain julkaissut suositukset veripalvelutoiminnan poikkeusolovalmiudesta.

Punainen Risti
Röda Korset

LAUSUNTO

Kotimaassa Suomen Punaisen Veripalvelu on osallistunut Huoltovarmuusorganisaation Terveydenhuoltopoolin toimintaan ja Poikkeusolojen terveydenhuollon neuvottelukunnan (PONK) jaoston toimintaan toimikaudella 2020-2022. Viime mainitussa työssä tunnistettiin PONK huoltovarmuusjaoston loppuraportissa tarpeita tarkastella Veripalvelua koskevaa lainsäädäntöä poikkeusolojen varalta. Tämä työ on toistaiseksi Sosiaali- ja terveysministeriössä kesken ja Veripalvelu tukee sen edistämistä.

Huomionarvoista on, että verivalmisteet mainittiin Valtioneuvoston päätöksessä Huoltovarmuuden tavoitteista 257/2013 mutta uudemmassa huoltovarmuuspäätöksessä 1048/2018 tämä maininta on jäänyt pois. **Katsomme, että verivalmistehuollon verenluovutuksesta alkaen tulisi sisältyä huoltovarmuuspäätökseen, koska se on lääkkeistä ja lääkintälaitteista erillinen tärkeä, kriittinen sektori.**

Huoltovarmuuden kehittämislinjauksista

7.3. Sektorikohtainen varautumisen ja yhteistyön kehittäminen sekä osaamisen varmistaminen

Linjauksessa todetaan, että ”kriisivarautumiseen ja kriiseihin liittyvään harjoitteluun on sisällyttävä myös yhteistoimintaa koskevat rakenteet ja niissä tapahtuvan toiminnan ja päätöksenteon järjestäminen”, sekä ”pienten ja keskisuurten yritysten sekä kansalaisten tietotarpeita ja osaamisen vahvistamiseen tähtääviä toimenpiteitä valmistellaan ja toteutetaan yhdessä sidosryhmien kanssa, hyödyntäen olemassa olevia yhteistyörakenteita (poolit). **Kehittämistoimenpiteet ovat tärkeitä, ja edellyttävät sidosryhmien laajaa käyttöä, ei ainoastaan olemassa olevien poolien käyttöä, joissa mm. kolmas sektori on varsin rajatusti mukana.**

Kristiina Kumpula
pääsihteeri